

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.9.26>

УДК 336.7:631

Л. В. Бразжник,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Полтавський державний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6594-3283>

СТАН, ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

L. Brazhnyk,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Poltava State Agrarian University

CONDITION, PROBLEMS OF FORMATION AND USE OF CAPITAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINE

У статті розкрито тенденції формування та використання капіталу сільськогосподарських підприємств, які мають виклики в умовах сьогодення для економіки та аграрного сектору. Стаття присвячена теоретичним і практичним питанням оцінки стану капіталу, його фінансування, використання та особливостям залучення на ринку капіталу. Розглянуто формування капіталу як співвідношення між власним та позиковим капіталом. Визначено динаміку основних показників ефективності

використання капіталу сільськогосподарських підприємств, яка виявила, що прояв кризових явищ в економіці суттєво її знизив, у тому числі через вплив уповільнення економічних процесів внаслідок військових дій. Досліджено тенденції структурних зрушень між елементами позикового капіталу.

Наразі, недостатній рівень ринку капіталу України ускладнив процес залучення коштів. Переваги залучення коштів підприємствами на ринку капіталу є очевидними. Більша свобода у виборі джерел фінансування дає підприємствам можливість оптимізувати свої витрати на капітал і підвищити гнучкість у фінансовому управлінні.

The article is trends in the formation and use of capital of agricultural enterprises, which have challenges in today's conditions for the economy and the agricultural sector. The article is devoted to the theoretical and practical issues of assessing the state of capital, its financing, use, and features of attraction on the capital market. Capital formation is considered as a ratio between equity and loan capital. An urgent task for Ukrainian science and economics today is the universalization of methodological approaches and work on the development of specialized methods, including for the analysis and assessment of the efficiency of capital use. The article examines the dynamics of the main indicators of the efficiency of the use of capital of agricultural enterprises. It shows that the manifestation of crisis phenomena in the economy significantly reduced it, due to the impact of slowing down economic processes due to military actions. The trends of structural shifts between elements of loan capital are analyzed. These processes indicate different financial strategies and changes in the conditions of attracting capital. Changes in the ratio of short-term and long-term debt affect the risks and liquidity of the enterprise. A higher share of short-term debt can increase liquidity risks, as such liabilities require quick repayment. The article examines the fulfillment of the conditions of the "golden rule of financing" by Ukrainian agricultural enterprises. Compliance with the rule helps to avoid the risk of inconsistency between the timing of cash flows and the timing of repayment of liabilities. This ensures a sufficient level of liquidity to cover

short-term needs. The insufficient level of the capital market of Ukraine has complicated the process of attracting funds. The advantages of attracting funds by enterprises on the capital market are obvious. Greater freedom in the choice of financing sources gives enterprises the opportunity to optimize their capital expenditures and increase flexibility in financial management.

In order to effectively form the use of capital, it is proposed to determine the optimal ratio between equity and loan capital, to diversify sources of financing, to increase the productivity and efficiency of agricultural production due to the introduction of modern technologies, such as automation, digital platforms, which will help reduce costs and increase income.

Ключові слова: *використання капіталу, капітал, оцінка, фінансування, формування капіталу.*

Keywords: *use of capital, capital, evaluation, financing, capital formation..*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Внаслідок погіршення фінансового становища в аграрному секторі, яке було частково спричинене військовими діями, роль сільськогосподарських суб'єктів підприємництва у формуванні та використанні капіталу стала ще більш критичною та відповідальною. Тісний взаємозв'язок між аграрним сектором та відповідними галузями економіки посилює нагальну необхідність прийняття рішень щодо нарощування та ефективного використання капіталу сільськогосподарських підприємств, оскільки результативність їх фінансово-господарської діяльності має далекосяжні наслідки та впливи.

Використання дієвих інструментів фінансового впливу на формування та використання капіталу сільськогосподарських суб'єктів підприємництва сприяє збільшенню ВВП, бюджетних надходжень, залученню додаткових інвестицій в національну економіку та підвищенню соціального ефекту. Бажаний результат цих процесів визначається взаємодією держави та

сільськогосподарських суб'єктів підприємництва за умови використання диференційованих інструментів, що враховують специфіку галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Видатні економісти минулого зробили значний внесок у розуміння природи капіталу та його ролі в економіці: А. Маршалл, Д. Мілль, Д. Рікардо, А. Сміт, Ж.Б. Сей, та інші. З огляду на еволюцію досліджень даного питання, враховуючи стану суспільних відносин, значний внесок зробили: І. Бланк, І. Зятковський [4], Г. Кірейцев, С. Мішина [5], А. Шеремет та багато інших.

Дослідження формування та використання капіталу сільськогосподарських підприємств зосереджуються на таких ключових аспектах, як джерела капіталу, його структура, інвестиційні рішення, а також вплив макроекономічних факторів і регуляторних змін на фінансову стійкість підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є виявлення джерел формування капіталу сільськогосподарських підприємств, оцінка його ефективності використання, а також розуміння тенденцій та проблем, що є важливим для пошуку альтернативних векторів залучення коштів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування стратегії щодо структури капіталу є ключовим елементом фінансового управління підприємством, враховуючи особливості галузі. Ця стратегія визначає оптимальне співвідношення між власним та позиковим капіталом для забезпечення стабільності, зростання та конкурентоспроможності бізнесу [1]. Структура капіталу залежить від галузі, розміру підприємства, рівня ризиків, а також макроекономічної ситуації. Дослідники підкреслюють важливість підтримки балансу між ризиком і доходністю, враховуючи вартість капіталу та можливість залучення фінансування.

З 2014 року по 2018 рік у структурі балансу сільськогосподарських підприємств відображалася більша частка позикового капіталу, що свідчило про неможливість самофінансування (Рис. 1). Результат ефективного

використання позикових коштів може впливати на збільшення доходів і прибутків. Однак, у разі невдачі, підприємство може зіткнутися з фінансовими труднощами, пов'язаними з необхідністю погашення боргів.

Ця тенденція мінлива, з 2019 року у структурі капіталу переважають власні кошти, що позитивно впливає на фінансову стійкість бізнесу у мовах військових дій та невизначеності, зокрема їх приріст становив 5,5 п.п., а в абсолютному вираженні – 287,5 млрд. грн.

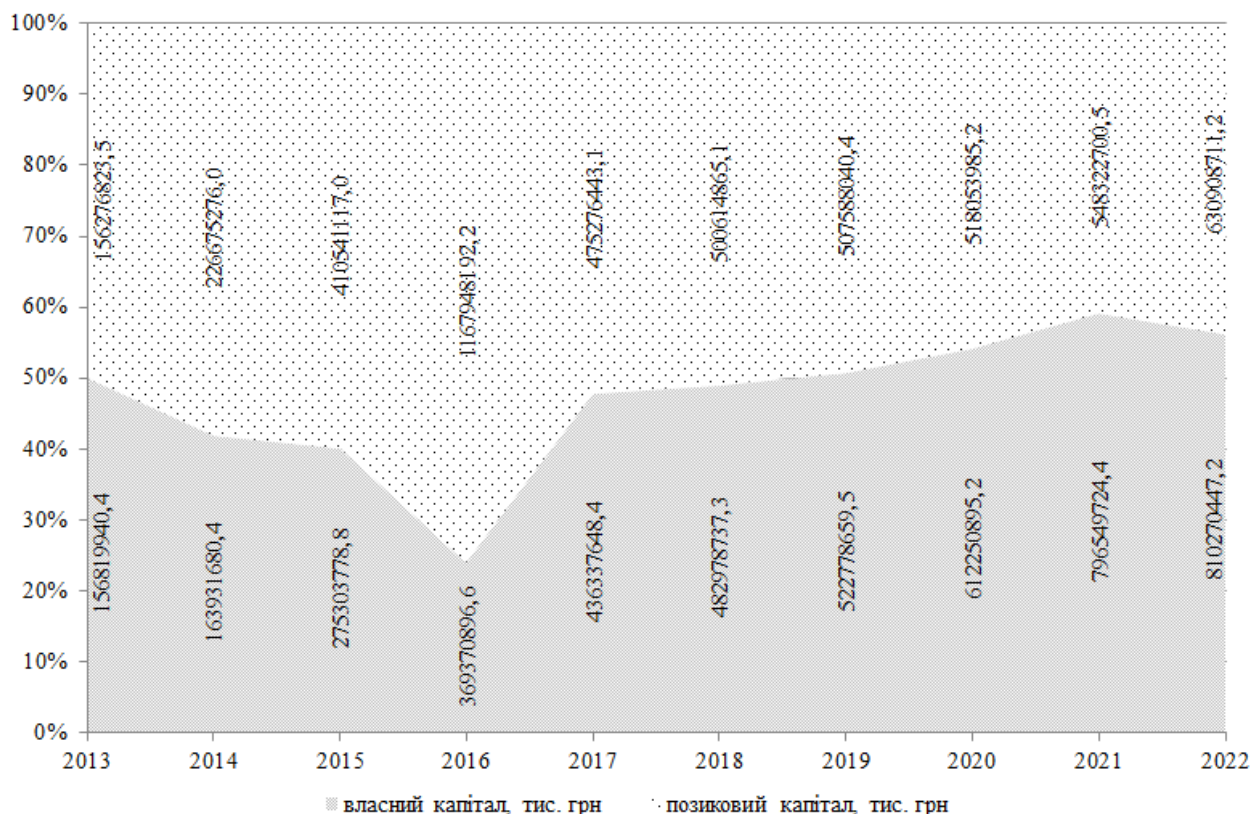

Рис. 1. Динаміка структури капіталу сільськогосподарських підприємств

Джерело: побудовано автором за даними [6].

Для сільськогосподарських підприємств доцільно регулярно аналізувати структуру капіталу та коригувати її з урахуванням ринкових умов (курс валюти, ціна на пальне тощо) та військових дій в Україні, використовуючи такі інструменти, як рефінансування боргу, емісія акцій тощо [9].

Формування власного капіталу має значний вплив на результати діяльності підприємства, що впливає на можливості розвитку та здатність витримувати ним економічні виклики Проведений кореляційно-регресійний

аналіз між показниками власного капіталу та фінансовим результатом відображає позитивну кореляцію (зростання одного показника призводить до зростання іншого), $R=0,776$. Перевіряється статистична значущість моделі та її параметрів за допомогою критерію $R^2=0,602$, свідчить про високу якість моделі. Використовуючи побудовану модель, можна робити прогнози щодо майбутніх фінансових результатів залежно від планованих змін у капіталі:

$$Y \equiv 0,217X_1 - 22966,9 \quad (1)$$

Модель свідчить, що з кожним збільшенням власного капіталу на 1 грн, прибуток сільськогосподарських підприємств збільшується на 0,22 грн. Значення -22966,9 є вільним членом або константою в рівнянні регресії. Воно вказує на теоретичне значення прибутку, коли $BK=0$. Значимість F дисперсійного аналізу обраних показників підтверджує, що модель регресії статистично значуща.

У сучасних умовах практична оцінка рівня ефективності використання капіталу, а отже, і подальша оптимізація, здійснюється за існуючими показниками та їх рекомендованими значеннями, висвітленими в методичних рекомендаціях, нормативних документах та науково-навчальній літературі.

При оцінці ефективності використання капіталу недостатньо враховувати лише поточний період та інтереси однієї зацікавленої сторони, оскільки використання капіталу є відображенням і результатом системи економічних явищ і процесів, які триватимуть і в наступних часових проміжках. Якщо не підтримувати необхідний рівень фінансової стійкості, не приділяти достатньої уваги ціновій політиці, зростанню та якості (у повному розумінні цього терміну) пропонованих продуктів і послуг, підприємство може збільшити прибуток або досягти високої рентабельності в одному періоді, але стати збитковим або нерентабельним у наступному періоді. Тому ефективність використання капіталу підприємства слід оцінювати за допомогою системи показників, що характеризують як економічні вигоди у вигляді збільшення обсягів продукції, послуг, ресурсної бази та соціальних і суспільних благ, так і фінансові вигоди у вигляді збільшення прибутків,

рентабельності, обсягів продажу, фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності з урахуванням майбутніх перспектив [7].

Оцінка може бути зроблена з використанням таких показників рентабельності: рентабельність продукції, майна та власного капіталу.

$$K_{rp} < K_{pm} < K_{rvk} \dots\dots\dots (2)$$

K_{rp} - рентабельність продукції;

K_{pm} - рентабельність майна (в яке вкладений сукупний капітал);

K_{rvk} - рентабельність власного капіталу.

Основні показники ефективності використання капіталу сільськогосподарських підприємств представлені на рис. 2.

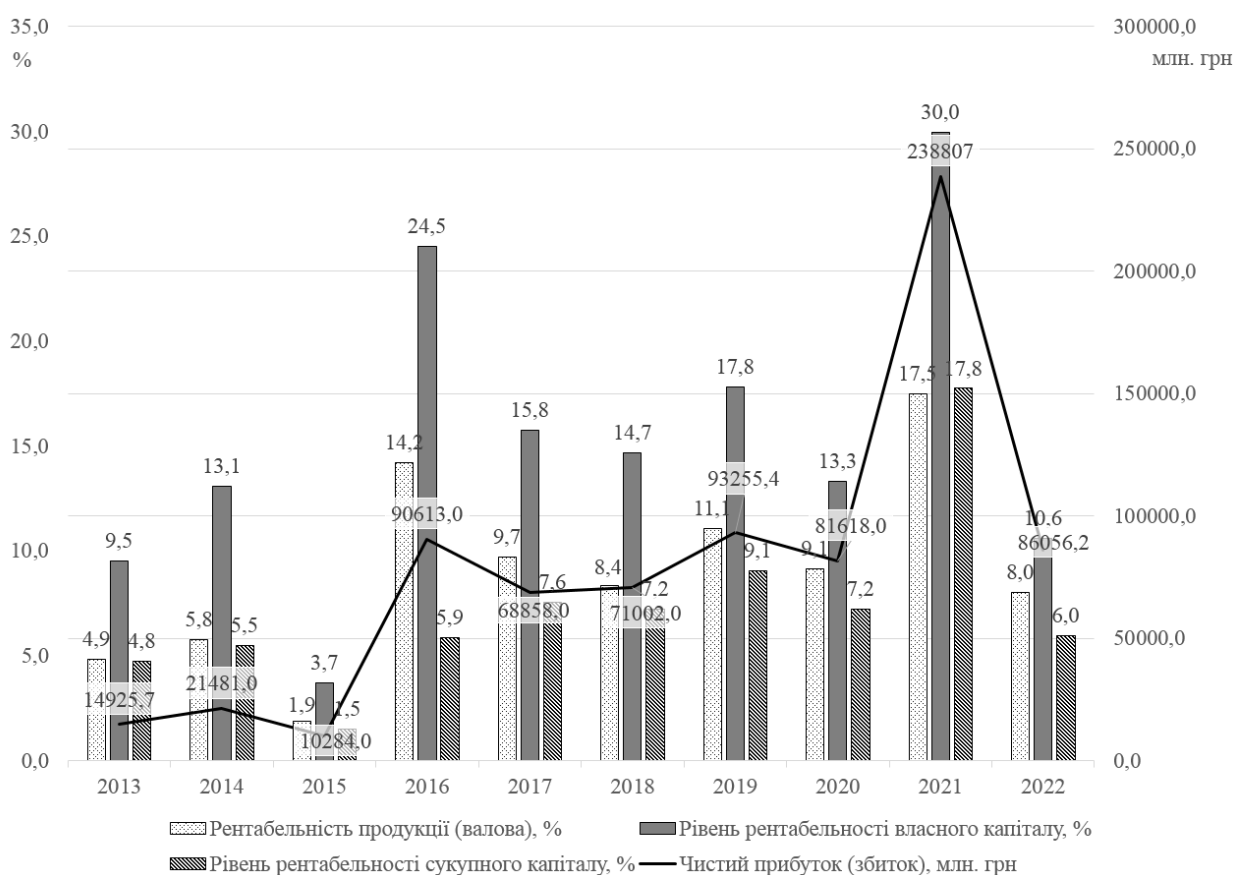

Рис. 2. Динаміка показників ефективності використання капіталу сільськогосподарських підприємств

Джерело: побудовано автором за даними [6].

Важливим показником ефективності використання капіталу, розкриваючи характеристики фінансової стійкості, є рентабельність власного капіталу (ROE). Рентабельність власного капіталу демонструвала позитивні

тренди, зокрема підвищення значення спостерігались у 2016 та 2021 роках, тоді як найнижче значення цього показника було у 2015 році 3,7 %, що свідчить про погіршення в сфері агробізнесу. Згідно з методичними рекомендаціями щодо аналізу й оцінки фінансового стану підприємств, досліджуваний показник повинен прямувати у напрямку більше 10 %.

Доречно відмітити, що розгортання кризових явищ у вітчизняній економіці активізує поповнення зареєстрованого капіталу, процеси злиття для підвищення рівня фінансової стійкості, але виокремлені заходи є ефективними при одночасному підвищенні рівня прибутковості, у протилежному випадку такі дії спрямовані на погашення боргів і є ознакою недостатнього менеджменту з управління дебіторсько-кредиторською заборгованістю аграрних суб'єктів підприємництва.

Показником ефективності використання капіталу, що є найбільш популярним – показник рентабельності капіталу або майна. Обраний показник не розкриває суть ефективності у повній мірі та відповідно до запропонованого критерію ефективності використання капіталу [8]. Згідно розрахункових даних рентабельність сукупного капіталу сільськогосподарських підприємств є невисокою. Низьке значення цього показника може вказувати про потенційні проблеми у фінансовій діяльності підприємства, які можуть варіюватися від неефективного управління ресурсами до зовнішніх ринкових факторів. За умов росту інфляції, доцільним є не лише нарощування економічного потенціалу у вигляді додаткового впливання та залучення капіталу, розміщеного у активах, а і й інтенсивне його використання. Рентабельність продукції найбільша була у 2021 р. – 17,5 %, а найнижчий показник у 2015 р. – 1,9 %. Низький вплив сукупних факторів на фінансово-господарську діяльність інтенсивних чинників відображає залежність від зовнішніх джерел поповнення капіталу та зростання цін на готову сільськогосподарську продукцію, що знижує економічну та фінансову ефективність використання капіталу.

Позиковий капітал, враховуючи особливості господарської діяльності

сільськогосподарських підприємств, є важливим джерелом фінансування. Вкрай важливо констатувати факт розширення в Україні обсягів короткострокового кредитування, тоді як довгострокове кредитування стало дефіцитним (Рис. 3).

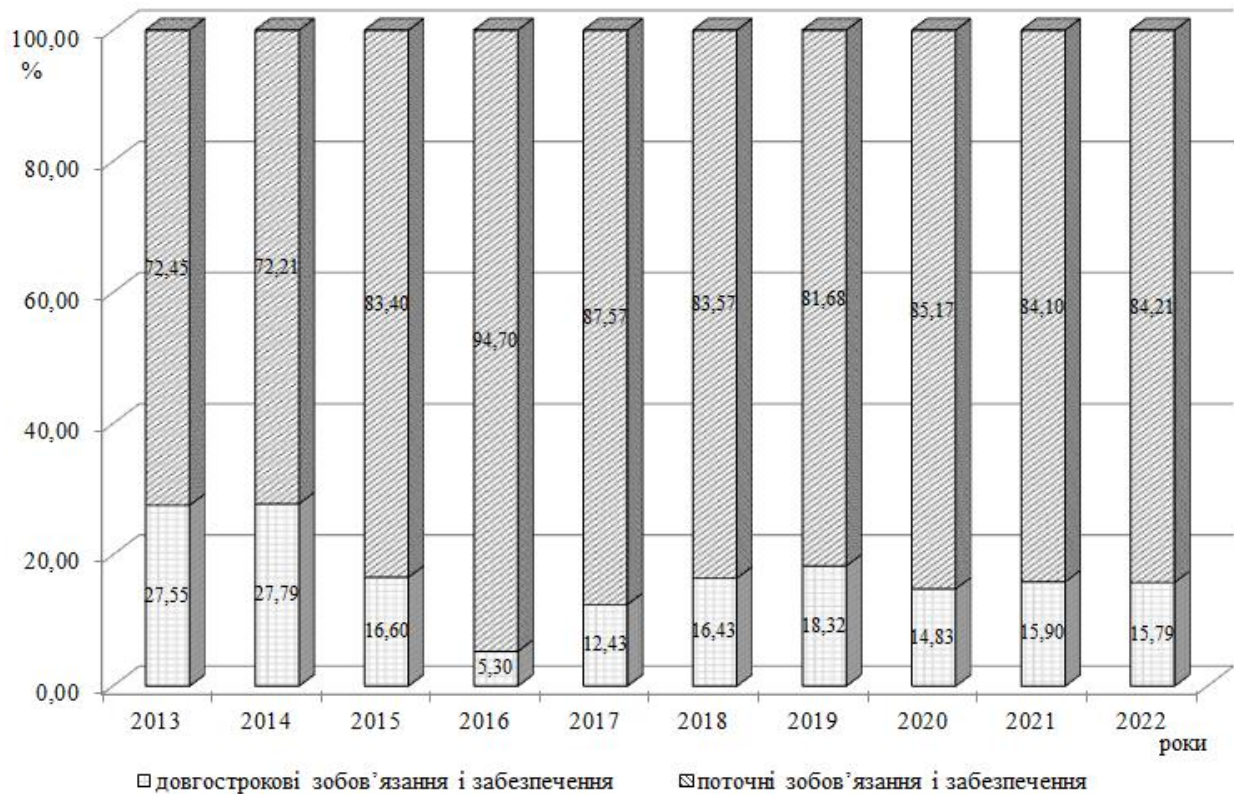

Рис. 3. Динаміка структури позикового капіталу сільськогосподарських підприємств за термінами надання

Джерело: побудовано автором за даними [6].

Довгострокове кредитування по економічних функціях ідентифікується з інвестування. Залучені довгострокові кредити, як правило, використовуються під технологічну реконструкцію, розширення виробництва, інноваційну діяльність тощо [9]. За допомогою довгострокового кредитування можна вирішити проблеми науково-технічного прогресу в аграрній сфері. Частка довгострокових зобов'язань і забезпечень сільськогосподарських підприємств у 2022 році становила 15,79 %, що на 11,76 % менше порівняно з 2013 роком. Найбільшу питому вагу довгострокові кредити становили в 2014 році (27,79 %), а найменшу – 2016 рік (5,30 %). Така тенденція свідчить про менші можливості

використання довгострокового капіталу. Натомість зріс попит на короткострокові кредитні кошти. Частка поточних зобов'язань і забезпечень сільськогосподарських підприємств становила 84,21 % у 2022 році. Рекордна частка максимуму короткострокового позикового капіталу спостерігалася у 2016 році – 94,70 %, коли значна кількість аграрних підприємств скористалися програмами пільгового кредитування.

Відомим напрямом оцінки фінансової рівноваги підприємства є дослідження відповідності певних позицій фінансової звітності, зокрема балансу, вимогам «Золотого правила фінансування», за яким фінансовий капітал має бути залучений у термін, не менший, за який капітал вкладається у активи. Дотримання цього правила знижує ризик виникнення проблем з погашенням боргів, оскільки довгострокові інвестиції фінансуються стабільними джерелами капіталу, а короткострокові зобов'язання покриваються ліквідними активами (Рис. 4).

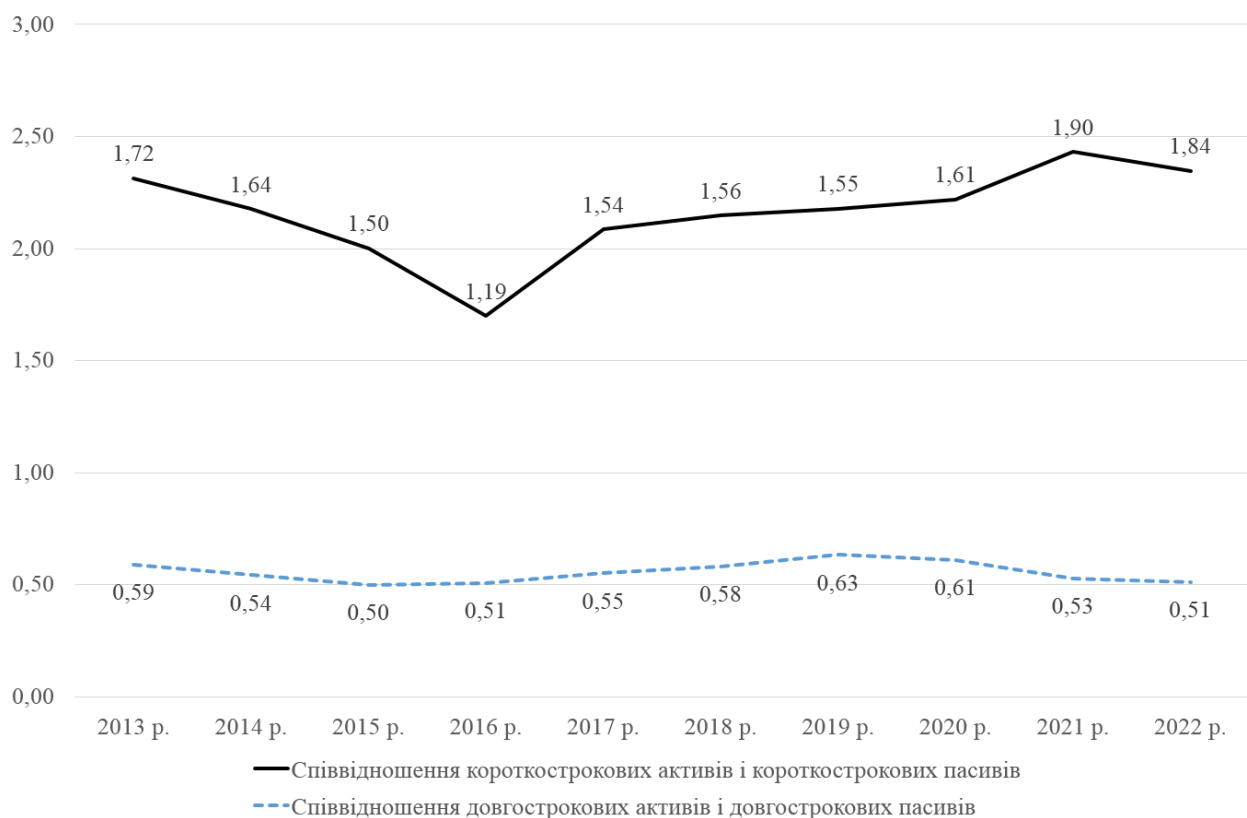

Рис. 4. Виконання умов «золотого правила фінансування» українськими сільськогосподарськими підприємствами

Джерело: побудовано автором за даними [6].

Довгострокові пасиви, що включають власний капітал та довгострокові зобов'язання, перевищують довгострокові активи за досліджуваний період, також оборотні активи перевищують короткострокові зобов'язання, що свідчить про дотримання фінансової рівноваги українськими сільськогосподарськими підприємствами. У певній мірі причиною цього є переважаючі короткострокові джерела фінансування порівняно з довгостроковими, оскільки довгострокове банківське кредитування тягне за собою значні витрати, також впливає низький рівень ринку акцій і боргових фінансових інструментів.

На розвинених ринках підприємства залучають основну частину фінансових ресурсів на ринках капіталу. Залучення коштів сільськогосподарськими підприємствами на ринках капіталу України стає все більш важливим інструментом для забезпечення фінансування розвитку, модернізації та розширення агробізнесу. З огляду на специфіку аграрного сектора, такі підприємства мають кілька основних шляхів залучення капіталу на ринку (Табл. 1).

Важливим індикатором ринку капіталу є індекс, який дає уявлення про загальну ситуацію та ефективність фондових ринків у всьому світі, включно з Україною – S&P Global Equity indices. В останні роки український фондовий ринок зіткнувся з волатильністю через різні фактори, включаючи геополітичну напруженість, економічну нестабільність. Динаміка фондового ринку України, відображена в глобальних індексах S&P Global Equity Indices, демонструє значні коливання, на які впливають як внутрішні, так і світові економічні умови. Критичні значення: 2014 р. (-51,50 %), 2022 р. (-58,26 %), що є результатом військових дій в Україні та суттєво вплинуло на настрої інвесторів і показники ринку. Найбільший підйом спостерігався в 2010 році (53,84 %). Глобальні індекси S&P є корисними для розуміння цих тенденцій, оскільки вони відстежують ефективність різних фондових ринків у всьому світі, забезпечуючи орієнтир для порівняння ринкових умов у різних країнах [2].

Таблиця 1. Залучення коштів підприємствами на ринку капіталу

Характеристика	Переваги	Виклики
1	2	3
1. Випуск корпоративних облігацій.		
Сільськогосподарські підприємства можуть випускати корпоративні облігації для залучення довгострокового фінансування. Це особливо актуально для великих агрохолдингів, які мають стабільні фінансові показники та репутацію на ринку	Облігації дозволяють залучити значні кошти на тривалий термін без необхідності розмивання власної частки. Це дає можливість інвестувати в капіталомісткі проекти, такі як будівництво елеваторів, закупівля техніки, або розширення виробництва	Для успішного розміщення облігацій потрібна надійна кредитоспроможність та довіра інвесторів. Сільськогосподарські підприємства часто стикаються з ризиками, пов'язаними з погодними умовами та волатильністю цін на сировину, що може ускладнити залучення коштів через облігації
2. Публічне розміщення акцій (IPO)		
Великі сільськогосподарські підприємства можуть залучати капітал через IPO на фондовому ринку. Це дозволяє підприємству продати частку власності широкому колу інвесторів, отримавши значні кошти для розвитку	IPO забезпечує доступ до великого обсягу капіталу, підвищує публічність і репутацію підприємства на ринку, а також дозволяє власникам частково монетизувати свою частку	Підготовка до IPO є тривалим та складним процесом, який включає дотримання жорстких вимог регуляторів, забезпечення прозорості та звітності діяльності
3. Приватне розміщення акцій або боргових інструментів		
Сільськогосподарські підприємства можуть залучати капітал через приватне розміщення акцій або облігацій серед певного кола інвесторів, таких як венчурні фонди, приватні інвестиційні компанії або стратегічні партнери	Швидкість залучення коштів та гнучкіші умови порівняно з IPO, менші витрати на підготовку та відсутність необхідності публічної звітності	Обмежений доступ до інвесторів та менш прозора структура угоди, що може вплинути на вартість капіталу
4. Залучення іноземних інвестицій		
Сільськогосподарські підприємства можуть залучати капітал від міжнародних інвесторів через випуск єврооблігацій або залучення іноземного стратегічного партнера	Доступ до більшого обсягу фінансування та можливість залучення капіталу у валюті. Інтерес іноземних інвесторів до українського аграрного сектору зростає завдяки його стратегічному значенню на світовому ринку продовольства	Високі вимоги до звітності та корпоративного управління, валютні ризики, а також необхідність забезпечення стабільних фінансових показників для залучення іноземних інвесторів

Продовження таблиці 1

Характеристика	Переваги	Виклики
1	2	3
5. Венчурне фінансування та залучення приватного капіталу		
Венчурні фонди та фонди приватного капіталу можуть інвестувати в інноваційні проекти в аграрному секторі, наприклад, в агротехнології, органічне виробництво або проекти з підвищення ефективності	Можливість отримати значні інвестиції для реалізації нових проектів, доступ до експертного досвіду та інфраструктури інвесторів	Залучення венчурного капіталу може призвести до розмивання частки власників та потреби у швидкому рості для задоволення очікувань інвесторів
6. Кооперативи та об'єднані фінансові інструменти		
Сільськогосподарські кооперативи можуть залучати фінансування для спільних проектів, таких як створення переробних підприємств або будівництво інфраструктури. Це дозволяє малим і середнім фермерам об'єднувати ресурси та знижувати витрати	Спільне використання ресурсів знижує витрати на залучення фінансування та підвищує ефективність діяльності	Кооперативна модель вимагає високого рівня координації та довіри між учасниками, а також може мати обмежений доступ до великих обсягів капіталу

Доступність фінансових інструментів для аграрних підприємств в Україні зростає в недостатній мірі та залишається залежною від макроекономічної ситуації, підтримки держави та розвитку інфраструктури фінансового сектору. Сучасні тенденції свідчать про незначну співпрацю між аграрним сектором та фінансовими інституціями, проте військові дії та ризики не сприяють розвитку ринку цінних паперів та поліпшенню умов для агровиробників.

Наразі доступ до фінансових послуг в Україні є нерівномірним. Малим виробникам, як правило, бракує надійної застави, належної практики обліку та фінансової грамотності, що обмежує їхню кредитоспроможність у банках-учасниках. Невелика кількість українських агрохолдингів мають доступ до іноземних ринків капіталу та можуть користуватися пільговими доступами до кредитів. Малі та середні сільськогосподарські підприємства здійснюють операції на внутрішньому кредитному ринку, умови кредитування на якому

значно погіршилися через зростання інфляції та підвищення відсоткових ставок.

Наразі імпульсом для розвитку мікро, малого та середнього агробізнесу є гранди від організацій та міжнародних фондів, оскільки на відміну від позик, не створюють додаткове фінансове навантаження. Ці інструменти фінансування націлені на підтримку конкурентоспроможності, створення робочих місць, покращення бізнес-процесів.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.
Досліджуваний період характеризуються низкою важливих змін у структурі та використанні капіталу сільськогосподарських підприємств в Україні. Ці зміни відображають як внутрішні економічні умови, так і вплив зовнішніх факторів.

Підприємства повинні регулярно моніторити показники ефективності використання капіталу та впроваджувати заходи з підвищення продуктивності та зниження витрат. Останнім часом все частіше сільськогосподарські підприємства роблять акцент на самофінансуванні, що включає реінвестування прибутку та накопичення внутрішніх резервів для подальшого розвитку. Частина залучають позиковий капітал для фінансування своєї діяльності. Це пов'язано з необхідністю модернізації технічного парку, розширення виробництва та збільшення обсягів оборотних коштів. Збільшення інвестицій у нові технології, такі як системи точного землеробства, агродрони, автоматизація процесів та інші інноваційні рішення, стає все більш поширеною практикою. Більша частка короткострокового позикових коштів свідчить про те, що аграрному бізнесу необхідно швидко залучити ресурси для покриття операційних витрат, виконання сезонних робіт та погашення поточних зобов'язань.

Складні економічні умови змушують сільськогосподарські підприємства шукати альтернативні джерела фінансування, що надають гнучкіші умови. Залучення коштів на ринках капіталу України є важливим інструментом для розвитку сільськогосподарських підприємств, який дає змогу фінансувати

інновації, розширювати виробництво та підвищувати конкурентоспроможність на внутрішньому та міжнародному ринках. Проте цей процес потребує від підприємств ретельної підготовки, прозорого управління та здатності адаптуватися до змінних умов ринку.

Література

1. Аранчій В.І., Чумак В.Д., Бражник Л.В. Фінанси підприємств : навч. посіб. Полтава : РВ ПДАА, 2018. 350 с.
2. Бражник Л.В. Фондовий ринок України: стан, актуальні проблеми та перспективи. *Ефективна економіка*. 2024. № 5. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3770/3805>. (дата звернення: 27.08.2024).
3. Дорогань В.К., Томілін О.О., Гаврилова О.А. Основи фінансової діяльності підприємства : підручник. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2008. 259 с.
4. Зятковський І. Фінанси підприємств : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Кондор, 2003. 364 с.
5. Мішина С. Організаційно-економічний механізм управління фінансовими ресурсами на підприємстві. Харків : ХНЕУ, 2006. 110 с.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 27.08.2024).
7. Созанський Л.Й. Фінансове регулювання формування і використання капіталу будівельних підприємств : монографія. Київ : Вид-во Європейського університету. 2012. 219 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20120602.pdf>. (дата звернення: 27.08.2024).
8. Томілін О.О., Тютюнник Ю.М., Бражник Л.В., Дроботя Я.А. Фінансово-економічний словник – довідник / за наук. ред. проф. О.О. Томіліна. Полтава : ПДАУ. 2023. 108 с. URL: <https://dspace.pdau.edu.ua/handle/123456789/15028> (дата звернення: 27.08.2024).
9. Чумак В.Д., Безкровний О.В., Бражник Л.В. Фінансова діяльність аграрних підприємств : навч. посіб. Полтава : ПДАУ, 2022. 211 с.

References

1. Aranchii, V.I., Chumak, V.D. and Brazhnyk, L.V. (2018), *Finansy pidpryiemstv: navh. posibnyk* [Enterprise finance: a textbook], RV PDAA, Poltava, Ukraine.
2. Brazhnyk, L.V. (2024), "Investment processes in the economy of Ukraine", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 5, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2020_4_16. (Accessed 27 August 2024).
3. . Dorogan, V.K., Tomilin, O.O. and Gavrilova, O.A. (2008), *Osnovy finansovoi diialnosti pidpryiemstva* [Fundamentals of the financial activity of the enterprise: a textbook], View to Europe, Kyiv, Ukraine.
4. Ziatkovskiy I. (2003), *Finansy pidpryiemstv: navch. posibnyk* [Business Finance: a textbook], Kondor, Kiev, Ukraine.
5. Mishyna S. (2006), *Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia finansovymy resursamy na pidpryiemstvi* [Organizational and economic mechanism of financial resources management at the enterprise], KhNEU, Kharkiv, Ukraine.
6. Official site of the State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 27 August 2024).
7. Sozanskij, L.J. (2012), *Finansove reguluvannya formuvannya i vikoristannya kapitalu budivelnih pidpriyemsta* [Financial regulation of the formation and use of capital of construction entrepreneurs], Vid-vo Yevropejskogo universitetu, Kyiv, Ukraine, available at: <https://ird.gov.ua/irdp/p20120602.pdf>. (Accessed 27 August 2024).
8. Tomilin, O.O. Tiutiunnyk, Yu.M. Brazhnyk, L.V. and Drobotia Ya.A. (2023), *Finansovo-ekonomichnyj slovnyk - dovidnyk* [Financial and economic dictionary - reference], PDAU, Poltava, Ukraine, available at: <https://dspace.pdau.edu.ua/handle/123456789/15028> (Accessed 27 August 2024).
9. Chumak, V.D., Bezkrivnyi O.V. and Brazhnyk, L.V. (2018), *Finansova diialnist ahrarnykh pidpryiemstv: navh. posibnyk* [Financial activity of agricultural enterprises], RV PDAA, Poltava, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2024 р.